

Jozef Kroner – herec bez portfeuille

Miloš Mistrík

Kto by nepoznal Jozefa Kronera? Ak spomenieme jeho meno, každý na Slovensku si dokáže predstaviť jeho tvár a zaznie mu jeho hlas. Jozef Kroner je pravdepodobne náš najznámejší herec. Máme aj iných, rovnako všeobecne prítomných súpútnikov celých generácií, sprevádzajúcich nás prostredníctvom televíznej obrazovky, z plátna alebo z divadelných dosiek, ale Kroner je len jeden. Stanislav Štepka to vyjadril takto: „Umelec, slúžiaci svojím dielom národu, teda umelec, ktorého národ pozná, a nielen pozná, ale aj má rád – to je národný umelec. (...) Jozef Kroner je takým národným umelcom, ktorého náš národ (ale i ten susedný, český) pozná, ba mám taký pocit, že i má rád. V tomto smere nepoznám u nás umelca národnejšieho, či presnejšie: ľudovejšieho.“¹

Jozef Kroner je nielen najznámejším, ale aj jedným z najobľúbenejších. Neexistuje celkom objektívny spôsob merania obľúbenosti herca, každé tvrdenie, že ten či ten je viac blízky srdciam svojho publika môže byť nepresné. Ale sú rôzne rebríčky, ankety, ohlasy, ktoré predsa niečo dokážu napovedať. Na začiatku roku 2002, teda štyri roky po smrti nášho herca, pripravila redakcia denníka Pravda anketu s názvom: *Ktorých slovenských hercov považujete za najlepších?* Respondenti si mohli vybrať z deväťdesiatich ôsmich mien. Kto vyhral? Predsa Jozef Kroner! Dostal 44,6% hlasov a až za ním sa umiestnili také osobnosti, ako Michal Dočolomanský, Ladislav Chudík, Štefan Kvietik, Marián Labuda, Maroš Kramár, Milan Lasica, Miroslav Noga, Július Pántik, Juraj Kukura a ďalší. (Dodajme, že sa hodnotili muži a ženy osve – zo žien zvíťazila Zdena Studenková s 38,2% hlasov.)² Divadelný historik by možno podobný rebríček zostavil inak. Medzi najlepších sa čitateľom Pravdy zamiešali aj najznámejší a najpopulárnejší. Prejavila sa tu sila masmédií a aktuálneho pohľadu, bežný percipient nemá takú znalosť vývinu nášho divadla počas celého 20. storočia. Mali sme aj iných vynikajúcich hercov, na ktorých si súčasné generácie už spomínajú iba matne. Ale výpovednú hodnotu takejto ankety nemožno poprieť. Napokon, nebola jediná. O inom podobnom výskume, keď išlo o to určiť najobľúbenejších hercov, referoval časopis Javisko už roku 1968. Podľa vtedajších výsledkov, ktoré sa získali dokonca na vedeckom základe z reprezentatívnej vzorky obyvateľstva, vyšiel tiež Jozef Kroner ako najobľúbenejší. Umiestnil

¹ ŠTEPKA, Stanislav: *Pohľad zdola na šesťdesiatpäťročného Jozefa Kronera*. In Listy SND, 1988-1989, č. 4, s. 8.

sa s 21,1% hlasov na čele tabuľky. Za ním nasledovali Štefan Kvietik, František Dibarbora, Jozef Adamovič.³

Prvé pozície teda obsadzuje Jozef Kroner dlhodobo. Pritom sám neprechádzal vždy iba šťastnými obdobiami. Neraz sa sťažoval na nedostatok príležitostí v divadle, na málo záujmu o jeho herecké umenie zo strany vedenia a niektorých režisérov Slovenského národného divadla. Ved' aj do dôchodku odišiel dost' zavčasu, roku 1984 – a z trucu: „Keď som vedeniu divadla zahlásil svoj odchod, šéf činohry ma presviedčal, aby som počkal, že sa bude v alternáciách pripravovať Hubačova *Stará dobrá kapela* a jednu z hlavných postáv dostanem aj ja. Keďže táto hra je naozaj vynikajúca a rozhodne som chcel v nej hrať, počkal som, ale iba dovtedy, pokiaľ som si neprečítal ‚ferman‘ s obsadením hercov. Moje meno tam nebolo... Tak som tresol dverami, že vrátnik za mnou vybehol, či sa niečo nestalo. Stalo sa, ale už bolo neskoro...“⁴ Nebol spokojný s tým, ako ho obsadzovali. Cítil sa na viac, ako iba na druhoradé postavičky. Nemýlil sa – za celý život mu ponúkli iba niekoľko titulných postáv, aj to najviac ešte v prvom období, keď pôsobil v martinskom divadle. V Slovenskom národnom divadle vystupoval postupom času stále menej, musel pričasto hrať aj figúrky, a to napriek tomu, že oňho mal rastúci záujem film, aj medzinárodný film, popritom často televízia a rozhlas. Patril k najobľúbenejším hercom, ale jeho domovská scéna to nechcela celkom uznať. Nevedeli, kam ho zaradiť. Niekedy sa stávalo, že keď vyšiel na scénu vo vážnej role, publikom zašumel smiech. Národným umelcom bol viac pre divadelnú sálu, menej pre kancelárie na vyšších poschodiach.

Tento rozpor však z historického odstupu môžeme pochopiť a hodnotiť dokonca ako niečo, čo najlepšie charakterizuje jeho umeleckú podstatu. Z odpovede na otázku, ako je to možné, že napriek nedostatku hlavných úloh a jeho očividnému nezaradeniu do presnejšie vyhranenej hereckej triedy, stal sa všeobecne obľúbeným umelcom, získame aj odpoveď na otázku, čo bolo pre jeho herecké umenie najcharakteristickejšie.

Teda, aby sme boli spravodliví a neukrivdili ani jeho režisérom a divadlám, musíme pripomenúť, že napriek všetkému dostal v živote niekoľko naozaj výnimočných príležitostí. V divadle a v televízii bol legendárnym Kubom z rovnomennej hry Jozefa Hollého (1949, 1965), v divadle profesorom Poležajevom z hry Leonida Rachmanova (1951), Jagom zo

² *Ktorých slovenských hercov považujete za najlepších?* Anketa. In Pravda, 19. 6. 2002, citované podľa: www.pravda.sk/dennik/2002/06/19/kultura/25.

³ ČELKO, J.: *Najobľúbenejší herci v roku 1968*. In Javisko, roč. 1, 1969, č. 3, s. 79.

⁴ LEIKERT, Jozef – MACKOVÁ, Mária: *Osud tak chcel. Rozhovor s Jozefom Kronerom*. Bratislava : Luna, 1999, s. 208.

Shakespearovho *Othella* (1955), Jožkom Púčikom z hry Ivana Stodolu (v divadle 1955, vo filme 1958), po príchode do bratislavského SND doktorom Galénom z Čapkovej *Bielej nemoci* (1958), Valentinom Kubišom z Karvašovej *Polnočnej omše* (1959), Hanjom Hraschkom z *Veľkej parochne* od toho istého dramatika (1965), Holbom v Záborského *Najdúchovi* (1966), Uhrikom v Bukovčanovej hre *Kým kohút nezaspieva* (1969). Dostal aj významné party u Shakespeara v *Sne noci svätajánskej* (Ondro Klbko, 1965), u Molièra (Sganarel z *Dona Juana*, 1972 a Orgon z *Tartuffa*, 1979). Avšak jedna z najvýznamnejších bola jeho postava starého mliekára Tojvjeho z muzikálu *Fidlikant na streche* (Nová scéna, 1968). Vo filme bol členom tímu, ktorý odmenili soškou Oscara za film *Obchod na korze*, kde stvárnil Tóna Brtku (1965). Ďalšie významné a všetkým milé postavičky zobrazil v mnohých iných filmoch domácich aj zahraničných. Pripomeňme jeho zbojníka Pacha, 1975, sváka Ragana, 1976, pracovitého Martina Pichandu, 1983, slováckeho Pagáča, 1974, 1984. V rozhlase zasa jeho hlas oživil rozprávky o Matškovi a Kubkovi, čertovské rozprávky Jana Drdu a mnoho iných.

Medzi jeho úlohami neboli veľkí tragickí hrdinovia, králi a vojvodcovia, ani očarujúci milenci. Sám o sebe skepticky skonštatoval: „Krásavec som nikdy nebol, príroda ma obdarila veľkým nosom, ušami a hlbokými vráskami, čo som jej ako mládenec často nevedel odpustiť.“⁵ Hlas mal chrapľavý s tendenciou ťahavého prednesu, nie úderný ani rázny. Postavou bol nižší, vekom prihrbený. Zato pohľad mal úprimný, teplý a dobrosrdečný. Prijemný výzor, ale určite nie predurčujúci ho na veľkých bojovníkov. Skôr defenzívny typ, v melancholických polohách, uzavretý. Naoko vždy o trocha starší od svojich rovesníkov – veď neraz aj hrával starcov. „Moje fyzické danosti ma predurčovali na komediálne postavy. A zároveň mi umožňovali hrať postavy vnútorne zložité, rozporné,“ hovoril.⁶

Pristala mu viac komédia. Ak sa aj vyskytli v hre smutné a vážne či osudové motívy, rozšíril ich o vľúdnosť, pochopenie a veselšie tóny. Tragické zmäkčoval do komicko-tragického. Prirovnávali ho k Charlie Chaplinovi. Gabriel Rapoš napísal, že sa o ňom hovorí ako o Chaplinovi moderného divadla rovnako, ako o hercovi čechovovskej nostalgii.⁷ Už keď sa v New Yorku roku 1966 premietal film *Obchod na korze*, všimla si americká kritika, že od čias Chaplina bol najchaplínovským hercom. A Kronerovi to lichotilo: „To je veľká pocta, pretože Chaplin je pre mňa najväčším hercom všetkých čias, a práve jemu som sa chcel

⁵ Tamže, s. 63.

⁶ ŠTEFKO, Vladimír – KRONER, Jozef: *Vyorať brázdú, ktorá zazvoní*. In *Nové slovo*, č. 12, 22. 3. 1984, s. 13.

⁷ Martin Groš [= Gabriel Rapoš]: *Na najväčšiu príležitosť stále čakám*. In *Večerník*, 16. 3. 1984, s. 6.

niekedy aspoň trochu podobať.“⁸ Ale inde spresňuje: „Chaplinovo umenie ma uchvacuje a je môjmu naturelu najbližšie. Mój milovaný Charlie vedel spojiť tragické s komickým v takej nádhernej podobe, že sa stal neprekonateľným. Celý život som ho neprestal obdivovať, ale nikdy som ho nenapodobňoval.“⁹

Charlie Chaplin bol predovšetkým herec pohybového gagu. V nemej groteske, kde sa vyprofiloval a dosiahol svoje najlepšie výsledky, záležalo na jeho hereckom typovom vyhranení, komickej maske na tvári, významovom kostýme, charakteristickej chôdzi. Kronerovi však išlo viac o vyjadrenie plnohodnotnej psychickej štruktúry. Chaplin bol pionierom filmovej grotesky, ktorej šípy vždy zasiahli svoj cieľ útočnou satirou. Ale Kroner vyjadroval tragikomédiu sveta cez utrpenie svojich postáv. Chaplin na rany od iných okamžite odpovedal, Kronerove postavy nie. Nestrieľali, neútočili, rany prijímali.

Vzorom takého postoja je určite jedna z jeho prvoradých úloh – Kubo. Toto nie je dehonestujúce konštatovanie, hoci je pravda, že z hľadiska umeleckej štruktúry ide v podstate o nenáročný literárny obraz dedinského prostáčika, ktorý má jednostrunnú psychickú výbavu. Avšak práve to, že sa v postave Kuba výnimočne stretlo typické Kronerovo herectvo s týmto umeleckým obrazom, približuje nás k pochopeniu jeho obľuby u najširšej verejnosti. Vďaka Kronerovmu hereckému naturelu, aký nemal nikto iný z jeho kolegov, bol prostáčik taký, aký bol. Poľutovaniahodný, hlúpučký, ale pritom nestrácajúci svoju obmedzenú dôstojnosť. Dokonca mohol mať aj zvláštny šarm a príťažlivosť pre publikum. Nenašlo sa v ňom negustióznej hlúposti, ani vulgárnosti, ani urážajúcej demencie. Nebol agresívny, iba tak trochu zádrapčivý. Asi málokto by si celkom chcel stotožniť nášho herca s touto postavou, hoci deti neraz za ním pokrikovali: Kubo! Ale na druhej strane práve cez Kuba si našli mnohí vzťah aj k jeho predstaviteľovi. Veď v každom človeku sa skrýva veľa bezbrannosti. Väčšina z nás sa občas dostane do situácie, keď sa cítime nedokonalí, nepripravení, opustení. Asi každý si nesie v hĺbke duše svojho „Kuba“, a práve táto dobre skrytá ľudská slabosť, za ktorú sa všetci hanbia, ale nikdy sa jej nezbavia, vyniesla Kronerovho Kuba do výšin sympatií. Diváci sa smiali postave, ale zároveň v nej nachádzali vlastné obavy a zlyhania. S Kubom sa cítili tajne spriaznení, aj keď sa z neho vyškierali. Kubo sa stal, ako priznáva Jozef Kroner, jeho „rodinným maskotom“. Napokon, veď práve pri jeho nacvičovaní si vybral aj svoju budúcu manželku Teréziu Hurbanovú.

⁸ LEIKERT, Jozef – MACKOVÁ, Mária: c. d., s. 101.

⁹ Tamže, s. 22-23.

Slovenská povaha je taká. Trocha prikrčená, úslužná, pokorná, pracovitá, na chlieb natretá. Na takúto povahu spomína aj Jozef Kroner, keď približuje svoje detstvo na Kysuciach, keď si pripomína svoju dobrú matku i trenčianskych dominikánov, ktorí ho veľmi ovplyvnili. Ak niečo neznáša takáto poctivá slovenská povaha (ktorej mimochodom u nás v poslednom čase prudko ubúda), tak je to jej pravý opak. Fanfarónstvo, nafúkanosť, veľkohubosť, prehnané sebavedomie. Kroner takéto postavy nikdy nehral, žiadneho režiséra nenapadlo dať mu stvárniť povedzme Jelenfyho z *Inkognita*, ani Dona Juana z Molièra, zato v prvej z hier dostal úlohu učiteľa Starosvetského (1956) a v druhej Juanovho sluhu Sganarela. Človeka Kronera fanfaroni a kriklúni odpudzovali aj v občianskom živote. „Roduvernosť sa nerodí v krikú a vo vyhláseniach, ale v tichej pokore a vo vrúcnosti, v schopnosti každého urobiť pre svoj národ, čo je v jeho silách,“¹⁰ povedal na margo politickej situácie u nás po roku 1989.

Pokoru vnášal do každej postavy. Porozumel si v tom s povahou Jožka Púčika. Skromnú hrdosť na výnimočné vedecké schopnosti vyjadril v postave profesora Poležajeva. Dokonca aj keď zobrazil na scéne Lenina v Pogodinovej hre *Muž s puškou* (1954), tak sa usiloval predovšetkým pochopiť „jeho ľudskosť, bez ktorej je nemysliteľný. Jeho prostotu, ktorou je veľký a súčasne hlboko ľudský.“¹¹

Jozef Kroner nebol vodcovským typom. Nikdy napríklad nezatúžil režírovať – hoci ne jeden náš herec sa priznal k myšlienke, že sa mu už zunovalo počúvať režisérov a zatúžil presadnúť si na ich stoličku. Napriek tomu, že Kronerov dominantný, drsný otec bol ochotníckym režisérom, u svojho zakríknutého syna o tento post záujem nevzbudil. Náš herec, ako sa sám vyjadril, nechcel byť ani pedagógom vysokej školy. Netúžil po tom, pretože bol – ktovie prečo? – presvedčený, že by bol zlým pedagógom.¹²

Nedosiahol vysoké vzdelanie, v ťažkých a chudobných začiatkoch nebola možnosť urobiť si strednú školu. Jeho učebňa bola v ťude. Nazbieral bohaté zážitky, pretože sa rád dal unášať prúdom bežiacich dní. Vyžarovala z neho závideniahodná životná empíria. Spoznal na vlastnej koži robotnícku drinu aj nútené práce v Nemecku počas vojny, ale v časoch pokoja aj radosti z posedení „pri pohárikú a spoločnosti pekných žien“. ¹³ Prebohaté boli jeho rybárske skúsenosti. Ale celý život si nechcel prefilozofovať. Prednosť dal zdravej filozofii všedného dňa obyčajného človeka: „Už ako malý chlapec som veľmi rád počúval starších, doslova som

¹⁰ Tamže, s. 152.

¹¹ KRONER, Jozef: *Hrali sme Lenina*. In *Smena*, 22. 4. 1960.

¹² LEIKERT, Jozef – MACKOVÁ, Mária: c. d., s. 176.

¹³ Tamže, s. 158.

im visel na perách a čakal na každú vyriešenú vetu... Schopnosť počúvať mi zostala aj dnes, keď som už sám starý, rovnako rád si vypočujem i mladšieho, ba aj toho celkom mladého, pokiaľ hovorí múdro a zaujímavo. Celé svoje herecké umenie som odpozoroval od ľudí.“¹⁴

Jozef Kroner bol tvárny herecký materiál a režiséri, s ktorými najradšej spolupracoval – Dezider Janda a Martin Hollý v Martine aj Jozef Budský a Karol L. Zachar v Bratislave, potom aj Jaroslav Rihák – museli mať pôžitok z jeho dôvery a ochoty prijímať režijné koncepcie a rôzne cudzie myšlienky. Kroner chodil po svete s otvorenými očami, pozorne sledoval svoje okolie, dal sa nadchnúť mnohými vecami, pričom nebýval predpojatý a prijímal aj to, čo nemuselo koreniť tam, kde korenila jeho duša, jeho rod. Veľké decko, niekedy trocha nezodpovedný. Jednoducho, bol takou typickou slovenskou náturou.

Jeho Kubo bol jedným pólom, Tóno Brtko, arizátor z filmu *Obchod na korze*, druhým pólom toho istého sveta. Slabý, ovplyvniteľný človečik, ktorý podľahne mamone, stane sa súčasťou dobovej mašinérie, ktorá z revanšu urobí politický princíp a vyhlási jednu rasu za nepriateľskú. Tóno Brtko, prostáčik, ktorý sprvu nevidí zvrátenosť fašizmu a trvá mu dlho, kým si uvedomí, čo vykonal. Táto jeho cesta k uvedomeniu je trpká a bezvýhodisková. Nevie sa vymaniť, nemá dost' vnútornej sily, aby sa vzopäl k činu, k odporu, ktorý by mohol z neho urobiť hrdinu. Jeho samovražda je gestom rezignácie. Už dávnejšie, sme na túto tému napísali: „Úprimnosť jeho kreácie, otvorené priznanie spoluviny za zlý osud židovského obyvateľstva, presvedčivé vyjadrenie výčitiek svedomia, ktoré privedú hrdinu až k rozsudku nad sebou samým, to z tohto filmu robí strhujúcu analýzu. (...) Je vyjadrením poctivého zúčtovania s minulosťou, ktoré nevychádza len zo scenáristickej predlohy, alebo z hereckej techniky; pramení z najhlbších polôh národnej povahy, je prejavom skutočnej etickej sily Slovákov.“¹⁵ Jozef Kroner neskôr potvrdil tieto slová: „Hneď od začiatku som s ním [Tónom Brtkom] trpel, vnútorne zápasil, viedol boj s neľudským okolím, prežíval tragédiu Židov, pokúšal sa pochopiť konanie nič nechápajúcej pani Lautmannovej. Hoci mi zobrazované utrpenie spôsobovalo bolesť, uvedomoval som si, že práve toto utrpenie má zmysel.“¹⁶ Ním prispieval nielen k vlastnej katarzii, ale túžil ospravedlniť sa za všetkých. „Ján Kadár bol veľký režisér, ale predovšetkým dobrý človek a skúsený psychológ, ktorý vedel úžasne

¹⁴ Tamže, s. 25-26.

¹⁵ MISTRÍK, Miloš: *Tri premýšľavé postavy*. In MISTRÍK, Miloš: *Analýzy hereckej syntézy*. Bratislava : Tália-press, 1995, s. 38.

¹⁶ LEIKERT, Jozef – MACKOVÁ, Mária: c. d., s. 87, 92.

pracovať s hercami,“ spomínal na toho, ktorý ho opatrne, ale cieľavedome priviedol k širšie chápanému odkazu tejto filmovej postavy.¹⁷

Židovská tematika Kronera fascinovala: „Židov mám rád predovšetkým pre ich šikovnosť, múdrosť a prirodzenú spolupatričnosť, ktorou si pomáhajú. Nechápem ľudí, ktorí sú na nich už z princípu alergickí. Poznáme Židov vôbec? Vieme, ako rozmýšľajú?“¹⁸ Dostal ešte jednu výnimočnú príležitosť vytvoriť most porozumenia. Vybrali ho do úlohy Tojvjeho z *Fidlikanta na streche*. Po tragickom Brtkovi – hoci Američanom pripomínal Chaplina, takže predsa len v jeho výkone muselo byť aj trocha osobného trpkého groteskného úškrnu nad tým, ako to všetko s tou dobráckou postavou dopadlo – sa Kroner objavil v polohe, ktorá mu najlepšie vyhovovala. Prevažne komického, niekedy aj bezstarostného, ibaže zatieneného hrozivým mrakom ukrajinských pogromov. V tejto úlohe mnohých prekvapil spevom a tancom, ukázal, aký všestranný by mohol byť, keby režiséri nehľadali iba jeho vonkajšiu prostotu a zaťažili ho náročnejšími požiadavkami. Vo *Fidlikantovi na streche* mu diváci aplaudovali, kritika bola nadmieru spokojná: „Drobná kronerovská figúrka modelovaná cez žánrové drobnokresebné herectvo prerástla na scéne do veľkého dramatického charakteru. Z Tojvjeho – malého človečička sa počas predstavenia zásluhou Kronera stáva tragicky skúšaný hrdina (...) stal sa symbolom prenasledovaného človečenstva a skúšanej ľudskosti.“¹⁹ „Tojvje je prostým človekom, ktorý aj v najhoršej situácii zostáva optimistom.“²⁰ „Ľudsky milý, až dojímavý, tragický, vtipný starký, klaun života, ktorý sa rozpráva kamarátsky so svojim pánomboh.“²¹

Malými a malichernými človečičkami je lemovaná Kronerova tvorivá cesta. Meštiačik Valentín Kubiš, otec rodiny, ktorý si zakrýva oči pred skutočnosťou, prispôsobujúci sa nemeckému diktátu po potlačení Slovenského národného povstania – je ďalším variantom Tóna Brtku. Ibaže na rozdiel od filmu, v rukách autora hry *Polnočná omša* Petra Karvaša tento meštiačik neolútuje svoje správanie a nedokáže pre seba vyvodiť žiadny trest. Inokedy dostal Jozef Kroner úlohu zbabelého holiča Uhríka, ktorý najprv v afekte z ohrozenia podreže tuláka britvou, aby potom v duševnom zmätku zobral na seba lós toho, čo sa obetuje za všetkých desiatich občanov uzavretých v pivnici. Hral ho „so širokým registrom výrazových prostriedkov, snažiac sa zachytiť, obsiahnuť a vyjadriť všetky psychologické úskalnia tejto

¹⁷ Tamže, s. 86.

¹⁸ Tamže, s. 93.

¹⁹ M. Šulek [= Marián Puobiš]: *Kronerov Fidlikant*. In Večerník, 16. 12. 1968.

²⁰ ZBOROVSKÝ, Ján: *Musical, ktorý ide svetom*. In Film a divadlo, 4. 3. 1969.

²¹ RAPOŠ, G.: *Fidlikant na streche – smutný humor na Novej scéne*. In Práca, 17. 12. 1968.

postavy“.²² Kroner hrával aj tragické postavy, ibaže ich osudy, ktorými sa dostali do tragických postavení, nevyplývali z ich odvahy a hrdinského odporu, ale z ich slabosti a zbabelosti. Preto sa nad nimi stále vznášal obláčik poľutovania a úškrnu.

Prideľovali mu, ako sme už spomínali, najčastejšie úlohy komické, tie mu lepšie sedeli, a boli to hlavne obeť komickej situácie, do ktorej padli bez vlastného pričinenia, iba kvôli vlastnej pasivite či hlúposti (Jožko Púčik, furman Holba, remeselník Ondro Klbko, sváko Ragan a i.). Na Záborského Holbovi si Rudolf Mrlian poznamenal, že v „úprimnosti, bystrosti, humornosti“ odhaľoval Kroner „korene prostého slovenského človeka, a to iste divákov priťahuje.“²³ Milan Polák v širších súvislostiach poznamenal, že táto postava je v línii, ktorú herec začal už Kubom.²⁴ Čo ešte do tejto línie zapadalo? Veľa, takmer všetko, čo Kroner hrával. Jeho roly neboli nejako priestro vyhranené, ani typizované podľa hereckých šarží, a tak bol ich prúd dostatočne široký. Bol komikom, ale nie jednoznačne. Bol tragikom, ale s prímiesou komického. Hrával psychologické portréty, ale nie priveľmi zložitú. Stvárňoval figúrky, ale prečnieval nimi nad priemer. Shakespearov Jago ostal v jeho galérii nadhlo výnimkou. Ani nie kvôli nedobrosrdečnej, intrigánskej povahe tohto zloducha, ale preto, že Jago by mal byť naozajstným motorom príbehu, čo Kroner nepredviedol presvedčivo. „Na niektorých miestach sa herecký naturel prieči postave Jaga,“ konštatoval kritik a dodal, že herec mal v tejto postave nielen veľké problémy so stvárnením jemu cudzej postavy, ale aj so zapamätaním textov.²⁵ Nešli mu určite cez myseľ ani cez ústa... Nebolo adekvátne obsadenie tohoto herca ani do postavy plnej intelektuálneho vzdoru, ktorý prinášal doktor Galén z Čapkovej *Bielej nemoci*. Názory kritikov, to odrážali. Stanislav Vrbka napísal, že je to „drobný človečik, preto aj jeho výzvy a prosby nevyznievajú tak presvedčivo.“²⁶ A Emil Lehuta dodal: „Objavujú sa smiešne prvky na miestach, kde by mala byť iba naivnosť.“²⁷

Bol to herec, podľa slov Jiřího Voskovca, s talentom od Boha.²⁸ Dobré sa cítil so svojimi kolegami nielen na Slovensku, ale aj v Čechách a hlavne pri filmovačkách na Morave. Obdivoval Jana Wericha, Jiřinu Bohdalovú, Stellu Zázvorkovú, Vladimíra Menšíka. Úctu až zamilovanie našiel aj v Marike Töröcsikovej. Maďarskí filmári mu veľmi pomohli,

²² OBUCH, Ladislav: *Prvá jubilejná premiéra v SND*. Večerník, 2. 9. 1969.

²³ MRLIAN, Rudolf: *Iná podoba Najdúcha*. In *Predvoj*, 12. 1. 1967.

²⁴ POLÁK, Milan: *Herecký koncert*. In *Pravda*, roč. 68, 1967 (8. 1. 1967), č. 8, s. 2.

²⁵ LIPNICKÝ, J. K.: *Othello v martinskom Armádnom divadle*. *Lud*, 7. 6. 1955.

²⁶ VRBKA, Stanislav: *Biela nemoc sprítomnená*. In *Smena*, 22. 5. 1958.

²⁷ ille [=Emil Lehuta]: *Velká herecká příležitost*. *Pravda* (?), 21. 5. 1958.

²⁸ LEIKERT, Jozef – MACKOVÁ, Mária: c. d., s. 129.

keď bolo jeho sebavedomie ubité nezáujmom doma. Volal po duchovnej federácii s Čechmi. Hlboko spolucítil so Židmi. Nadšene hrával v maďarských filmoch. S obdivom sa vyjadroval o cudzine a získal si tam veľa prívržencov. Niektorí by v tom mohli vidieť jeho útek, jeho slabú dôveru v to, čo zanechalo posolstvo slovenských otcov. Nebolo to vždy tak. Práve tým, tou bezhraničnou dobrosrdečnosťou, dôverčivosťou, otvorenosťou, nepodozrievavosťou najlepšie vyjadroval národnú povahu. Alebo aspoň jej ideály...

Akú stoličku mal teda tento náš herec? Aké dominanty prevládali v jeho hereckom type? Nič ostro vyhranené, ani veľké. Nemal vysoký stolec. Bol ministrom – služobníkom divadla bez portfeuille. Plebejec. Jeho postavy boli zväčša skromné, zakríknuté, neisté, ovplyvniteľné. Hrdé iba vo svojej striedmosti. Nedosiahli vysoké méty, veď kto z vďačných divákov ich dosiahol? Väčšina ľudí na Slovensku, väčšina ľudí na tomto svete žije svoj riadny život v každodenných starostiach a strastiach. Tých, čo sa dostanú na prvé miesta, čo vládnu, rozhodujú, vlastnia, dominujú, je iba zopár. Ľudia majú pred očami tých v popredí, ale najlepšie rozumejú tým, čo sú takí obyčajní ako oni. S nimi sa najradšej stotožňujú. Jozef Kroner, práve preto, že nemal žiadny trón, stal sa slovenským kráľom!

Publikované in PODMAKOVÁ, Dagmar (ed.): *Jozef Kroner. Talent, intuícia, pokora herca*. Zborník. Bratislava : KDF SAV, 2003, s. 37-48.